

ZIMÁNDI P. ISTVÁN

PÉTERFY JENŐ AZ EÖTVÖS COLLEGIUMBAN

(Életrajz-részlet)

Péterfy Jenő minden mellékfoglalkozásra vonatkozó ajánlatot visszautasított, még ha jövedelemmel járt is. Annál feltűnőbb volt, hogy 1896 őszén elfogadta Bartoniek Géza fölkérését, és mint bejáró tanár állást vállalt az Eötvös Collegiumban, vagy ahogyan Péterfy levelében tréfásan elnevezte: „a Silberstein-collegiumban” [Silberstein Adolfról, aki Ötvösre magyarosított], „mert hát muszáj az olasz út s ahoz danaro kell” (Haraszti Gyulához, 1896. okt.). Évi hatszáz forinttal gyarapította ez a tanári állás Péterfy jövedelmét.

Iskolájában, a Zerge utcai reálban (most: Vörösmarty Gimnázium) szept. 30-án tartották az alakuló gyűlést. A millenniumi kiállítás késleltette ugyanis a tanév megnyitását, az iskolaépületben vidéki látogatókat szállásoltak el. Okt. 7-én kezdték meg a tanítást a Zerge utcában, és ez után iktatták be Péterfyt az Eötvös Collegiumba. A kollégium 1895 októberében nyílt meg ezzel a céllal: „minél jobb tanárokat nevelni és a megélhetés gondjaitól felmenteni az ifjakat” (Vasárnapi Ujság 1895. szept. 15.). A Csillag utca 2. sz. alatti bérház második és harmadik emeletén helyezték el az intézetet (ma: Gönczy Pál utca). Bartoniek Géza matematika-fizika szakos tanár vezette, először ideiglenes megbízáttal, 1897 őszétől pedig már mint kinevezett igazgató (Vas. Ujs. 1897. okt. 3.). Az intézet megalakulása előtt Bartonieket külföldi tanulmányútra küldték. Így lett mintája az Eötvös Collegiumnak a párizsi „École Normale”. Egyben azonban felülmúlta mintáját: a könyvkölcsönzés megkönnyítésében. Az „École Normale”-ban abban az időben csak a könyvtáros adhatott ki kölcsön könyvet, a megfelelő feljegyzések alkalmazásával, Bartonieknél viszont bármelyik kollégista bármikor bármilyen könyvet maga vehetett ki a könyvtárból, csak egy cédulát kellett a könyv helyére tennie, jelezvén, hogy ki vitte el. Ezzel a liberális eljárással az igazgató rendkívül megkönnyítette a növendékei önképzését, akiket egyébként mindennap végiglátogatott, jól ismert és buzdított. Nemesak a tanulmányi eredményekkel törődött Bartoniek, hanem arra is igyekezett, hogy a kollégisták otthonosan érezzék magukat az intézetben, és hogy minél kollegiálisabb legyen az intézet szelleme. Időnként vacsorákat is rendeztek a kollégiumban, ezeken a tanárok is részt vettek. A hangulat ilyenkor kitűnő volt. Kirándulásokat is szervezett

Bartoniek, ezekre Péterfy csak nagyon ritkán és vonakodva ment el, de ha már ott volt, nagyon jól érezte magát. Ezeken a kirándulásokon az „új sportág”, a labdarúgás is már szerepet kapott. A kollégiumnak „cigánybandá”-ja is volt: Horváth János volt a primás és nagybőgőse Kodály Zoltán. (Ez utóbbi ugyan már kevéssel Péterfy halála utáni időre esett, de visszamenőleg is jellemző az itt honos joviális szellemre.)

A tanári kar szerencsés összetétele is segítette Bartonieket abban a törekvésében, hogy minél otthonosabbá tegye az intézetet. Ott tanított Szilasi Móric, Alexander Bernát, Mika Sándor, Becker Fülöp Ágost stb. és a legjoviálisabb: Hoffmann Frigyes. A tanárok a Szikszaiiban szoktak az esti órák után egy-egy pohár sört fogyasztani, ezt is Bartoniek szorgalmazta, hogy összehangolja a tanári kart. (A Szikszai ekkor átmenetileg a Vámház körúton volt.) Mika Sándorral többször ment együtt haza Péterfy a kollégiumból, és ő, aki a társaságban mindig jókedvű, kedves modorú volt, ilyenkor szabadjára engedte keserűségét, és Mika legnagyobb meglepetésére panaszkodott: „Neked könnyű, te tudod, miért küzdesz. Ott a családod. Van miért élned. De nekem...? Miért élek én?” — Péterfy rendes magatartása és a panaszos kitérései közt az ellentét éles lehetett, a kitérések hangja pedig szenvedélyes, mert Mika Sándor bosszankodott, mikor beszámolt ezekről feleségének. Mikáék 1896—97-ben a Dob utcában laktak, Péterfy pedig 1898. május 6-ig a József körút 27-ben. Azután egy évre az Eötvös Collegium közelébe költözött, a Mátyás utca 6. sz. házba. Péterfy valóban szerette a kollégiumi társaságot, de természetesen nem hanyagolta el miatta régebbi asztaltársaságát, mely éppen 1896 októberében tette át székhelyét a Redoutéból a Bristolba („Bristol-társaság”). Megesett, hogy a karácsony estéjét is Bartoniek szűkebb családjában töltötte. Egy kis játékszínházat vitt ajándékba a kislányoknak, és még aznap este eljátszotta rajta Faust és Mefisztó történetét. Olaszországból egy alkalommal egy muranói üvegcsengettyűt is hozott, a Bartoniek családjában éveken át azzal jelezték a karácsonyfa-gyújtás idejét (ezt megelőzőleg a kollégiumi csengővel). Péterfy ekkor már magánosan élt, édesanyját 1896 februárjában temette el.

Tanítványait is szerette az Eötvös Collegiumban, és azok is őt. Lelkesedtek érte. Kézzől kézre adták a Budapesti Szemlében megjelent Péterfy-cikkeket, tanulmányokat. Különösen Szilágyi Sándor volt lelkes híve Péterfynek, nagy propagandát fejtett ki személye és írásai mellett. Szilágyi görög szakos volt és zenerajongó — talán ez a két mozzanat is vonzotta Péterfyhez — szépen zongorázott, és dolgozatot is írt az ókori zenéről. Az Angyal Dávid-féle Péterfy-kiadás sajtó alá rendezésében és a bibliográfia összeállításában Szilágyinak komoly szerepe volt.

Péterfy nyűgnek tartotta középiskolai elfoglaltságát, az Eötvös Collegiumban viszont jól érezte magát. Ez a munkaköre érdekelt, szívvel-lélekkel végezte, barátainak is sokszor dicsérte itteni tanítványait, törődött velük,

könyveiből is szívesen kölesönzött nekik. Sokat lehetett tőle tanulni. Heti két órai elfoglaltsága volt Péterfynek itt. A kollégium külön előadó termekkel nem rendelkezett, könyvtára két részre oszlott; a természettudományira (a „dögészek”-ére) és az irodalom-történelem szakos részre. Ez utóbbi a másodlik emeleten kapott helyet három egymásba nyíló szobában, egy nagyobbban és két kicsiben. Ezekben a könyvtártermekben folytak le Péterfy órái, abban, amelyik éppen szabad volt, mégpedig mindig az esti órákban. Péterfy nem tartott szoros menetű tanítási órát, előadást, leckét sem adott fel és nem is számoltatta be hallgatóit a végzett anyagból. Kedves hangulatú, közvetlen órák voltak ezek. Öten-hatan ültek az asztal körül. Péterfy is melléjük ült, és olvastak, beszélgettek. Az elsőévesekkel elmeséltette az érettségijüket, ismerkedett velük, közvetlenségével feloldotta feszélyezettségüket. Bodnár (Gyuláékkal (első évfolyam) Anonymust olvastatta, és megjegyzéseket fűzött hozzá. Eltúrta az ellentmondást is. Ha valakinek észrevétele volt, azzal foglalkozott; vagy elfogadta, vagy ha nem, megmagyarázta, miért nincs úgy. Fel akarta ébreszteni a fiatalságban a tudományos munka iránt való készséget, rávezetni őket arra, hogyan nyúljanak hozzá egy-egy irodalom-történeti kérdéshez, egy-egy irodalmi műhöz. Horváth János évfolyamával (felsőbb évesek) Vörösmarty drámáit olvastatta, nevezetesen a *Marót Bán*-t. Majd kérdéseket tett föl, és maga is magyarázott. Ezzel a témával kapcsolatban arra akarta ráirányítani hallgatói figyelmét, hogy mennyire nem igazi drámai művek ezek, mennyire nem drámai a nyelvük, hanem szubjektív, lírai. Dramaturgiai szempontból vizsgálták Vörösmarty drámáit. Hivatkozott Péterfy Brunetière-re és más jeles kritikusokra is. Azután tapogatódzott, hogy ki mit olvasott. Horváth János említette az evolúcionista irodalom-elméletet: ezt azután megbeszélték. Általában merev formák nélkül, hozzászólások, diskurálások formájában tanította őket. Más szakosok is eljárak Péterfy óráira.

Horváth János harmadéves korában került az Eötvös Collegiumba, 1899 őszén. Egy alkalommal egyik olyan napon, amikor Péterfynek órája volt velük, az irodájába hívatta Horváthot „Bé Gé úr”, ahogyan a kollégisták Bartoniek Gézát maguk között nevezték. Horváth az irodában találta Péterfyt, akinek az igazgató bemutatatta. Péterfy kérdezősködött, mit akar tanulmányozni. Horváth azt felelte, hogy esztétikus szeretne lenni. Péterfy mosolygott, azt mondta, az igen szép, de nagy dolog. Mintha azt mondta volna, hogy az a teteje mindennek. Mikor Horváth kiment a szobából, Péterfy Bartoniekhez fordulva így szólt: „A nagy göndör hajával olyan, mint egy francia abbé”. Azután elhívta Horváth Jánost a lakására Péterfy (1899. május 9-étől az Üllői út 16/a szám alatt lakott), könyveket adott neki, több ízben is. Így egy száraz német művészettörténetet, amiben pozitív adatok voltak. Arra akarta ránevelni, hogy konkrét adatokat, ismereteket szerezzen, és azután kezdjen csak esztétizálni, majd — valamikor.

Péterfy Jenő csak három évig tanított az Eötvös Collegiumban. Működésének korai halála vetett véget. Horvátországi temetésére Eötvös-kollégista tanítványai teljes számmal leutaztak. A szükséges költségeket Bartoniek Géza teremtette elő.

Források: ANGYAL DÁVID: Péterfy Jenő összegyűjtött munkái I. k. LIII. 1.; PATHY KÁROLY: Péterfy emlékezete, Nyugat 1918 II. k. 102. 1.; RIEDL FRIGYES: Péterfy Jenő 9. 1. (Olcso Könyvtár). — Bartoniek Emma, Berkes Ottó, Bodnár Gyula, Horváth János, Mika Sándorné, Szilasi Mórinné szóbeli közlései. — Budapesti Cím- és Lakjegyzék; a rendőrségi lakásbejelentő hivatal. — A Zerge-utcai főreáliskola irattára és Tudósítványa.